

Medya ve Uzmanlar

Okan Cem Çırakoğlu

okanc@baskent.edu.tr

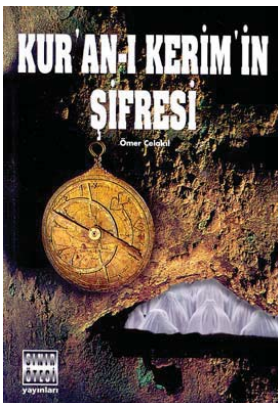
Eleştirel - Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı

90'lı yıllar medyanın dünyaya damgasını vurduğu yıllar oldu ve toplum yaşamındaki etkileri artarak devam ediyor. O günlerden bugüne, medyanın yayın teknolojisindeki ilerlemesine paralel olarak farklı alanlardan uzmanlar medyada daha çok yer almaya başladılar. Artık uzmanların hemen her önemli olayın ardından yayında olmalarını kanıksamış durumdayız.

Yakın geçmişe şöyle bir göz atalım. 1999 Marmara depreminin ardından üniversitelerden, araştırma kurumlarından yerbilimcilerin, psikiyatristlerin, psikologların, doktorların canlı yayınlara katılıp halka bilgi verdiklerini hepimiz anımsarız. Bu dönem medyanın uzmanlara olan yoğun ilgisinin başlangıcıydı belki de. 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası ilişkiler uzmanları, psikologlar, emekli pilotlar, terör uzmanları, askerler medyanın kendilerine olan yoğun ilgiyle açıklamalarını sürdürdüler. ABD'nin Afganistan'ı ve Irak'ı işgali öncesinde, işgal sırasında ve sonrasında uzmanların açıklamaları izlemeye devam ettik. Şimdi açıklamalar İstanbul'da meydana gelen terör olayları için yapılıyor. Hemen her kanalda, herhangi bir haber programında bir akademisyenin ya da bir uzmanın konu üzerinde konuştuğunu duymak mümkün. Uzun sözün kısası TV izleyicileri artık bir bilimsel yaklaşım bombardımanı altında.

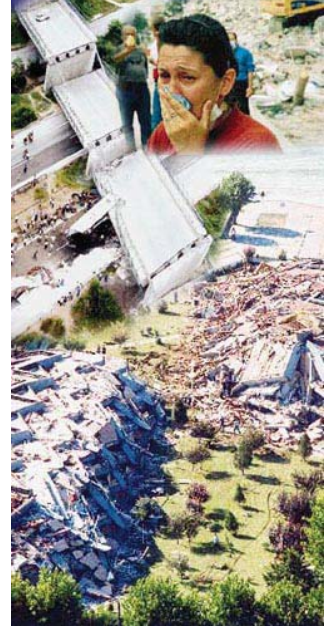
Hal böyle olunca medyadaki bu uzman bolluğunun toplumun düşüncesi biçimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri neler olabilir, uzman görüşleri her zaman amacına ulaşıyor mu diye düşünmeden yapamıyorum açıkçası. Her şeyden önce, bilimsel bakış açılarının televizyonlar aracılığıyla topluma daha sık aktarılması gerçekten büyük bir adım. Böylelikle toplum "ahkam kesme" ve "bilimsel yaklaşım" arasındaki farkı görme fırsatı elde ediyor. Bu yaklaşım farkını görebilmek önemli çünkü medyadaki büyüme beraberinde getirdiği denetimsizliği ve varsayımları gerçekler gibi ifade etmeyi neredeyse meşrulaştırmış durumda.

Diğer yandan uzmanların medyada bu kadar sık yer almasından kaynaklanan olumsuzluklar da yaşanabilir. Öncelikle, uzmanların kritik konularda bilgi verirken toplumun içinde bulunduğu duygusal ve düşünsel durumun farkında olması ve dikkatli olması gerekir. Olası bir İstanbul depremi ya da İstanbul'daki bombalama olaylarından sonra neler olabileceği bu konuda verilebilecek iki yakın örnek. Güvenlik inançları tamamen sarsılmış bir insan grubuna bilgi aktaran uzmanların onları kaygılandırmaması, mümkünse kaygısını azaltması ve kendisini nasıl koruyabileceği konusunda bilgilendirerek kontrol duygusunun güçlendirmesi gerekir. Aksi durumda uzmanların medyada olmalarının haklı gerekçeleri ortadan kalkar çünkü bu tartışmalar akademik ortamlarda zaten sürüp gitmektedir. Uzmanların açıklamalarını yaparken kullandıkları dil de kimi zaman verilen bilgiyi olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, çok terminolojik bir dille ya da yoğun bir meslek argosuyla yapılan açıklamalar verilen bilginin halka ulaşmasını engelleyecektir. Ayrıca, izleyicinin akademisyenlere ve uzmanlara karşı olumsuz bir kalıpyargı geliştirmesi ve olumsuz tutum beslemeye başlaması söz konusu da olabilir. Medyanın gündeme oturan her konuda defalarca akademisyenlere ve uzmanlara başvurmasının yaratabileceği bir başka potansiyel problem de halkın bilimsel bilginin değerine ve farklılığına karşı duyarsızlaşmasıdır. Sık tekrar edilmesi nedeniyle uzmanların görüşlerinin giderek daha az ilgi çekmesi ve amacına ulaşmaması böyle bir durumun olası sonuçları olacaktır.

Ne yazık ki genel olarak haber programlarında uzman görüşlerine ayrılan süre çok sınırlı. Belki de belli bir izlenme oranını yakalama kaygısıyla, çok sayıda uzmana sınırlı süre içinde başvurulması izleyiciye bir çerçeve çizmekten çok, az önce ifade etmeye çalıştığım bilgi karmaşasına neden olabiliyor. Bu yaklaşımda, medya kuruluşları arasındaki rekabetin izlerini görmek mümkün. Televizyon izlerken bazen "kim daha önce uzmana ulaşacak?" gibi bir yarışmaya tanık olduğumu hissediyorum.

Medyada bilime destek olma adına yapılan bir takım programlarda sahte bilim temsilcilerine uzun saatler ayrılması da başka bir trajikomik durum aslında. Örneğin, Kuran'ın şifresini çözdüğünü iddia eden bir şahıs defalarca ekrana getiriliyor ve bu programların yayın süreleri oldukça uzun olabiliyor. Cinleri kontrol ettiğini söyleyenler ve medyumlar yüksek izlenme oranları uğruna saatlerce ekranda kalabiliyorlar. "Halkın doğruyu görebilmesi için" bilimcilerin de bu programlara katılması bile bu tür programların, bilim dışı uygulamaların propagandasına daha çok hizmet etmesini engelleyemiyor ne yazık ki. Çünkü programların uzun süre yayında kalması, izleyicinin bu garip ve tehlikeli düşüncelere uzun süre maruz kalmasına ve giderek tutumlarının olumluya yönelmesine neden olabilir. Diğer

Hitler & Mussolini

belirli görevlendirmelerde bulunmaları ya da örgüt olarak açıklama yapmaları bilgi karmaşasını önlemek adına yararlı olabilir.

yandan bu programların sayısındaki artış da sahte bilimlerin halkın gözünde normalleşmesine hizmet etmekten başka işe yaramayacaktır. Normal dışı (paranormal) inançların (fal, büyü, medyumluk vs) toplum yaşamındaki etkisinin artmasının beraberinde bir başka tehlike getirdiği bilinmektedir. Örneğin, araştırmalar Hitler ve Mussolini gibi faşist diktatörlerin iktidara gelmelerinden önce toplum içindeki normal dışı inançların şiddetlendiğini göstermiştir. Bu diktatörlerin iş başına gelmiş olmaları aslında beklendiği bir sonuçtur çünkü rasyonel düşünme süreçlerinden ümidini kesmiş toplumların kendisini yönetecek insanlar konusunda doğru seçimler yapmasını beklemek de haksızlık olacaktır.

Özet olarak medyada açıklama yapacak uzmanlara düşen görev yalnızca bilimsel bilgi vermek değildir. Bilgiyi en doğru biçimde ve etkili biçimde aktarmak da uzmanların görevidir. "Ben konunun uzmanıyım. Ben bildiğimi ifade ederim halk alması gerekeni alsın." ülkemiz için henüz "lüks" bir düşüncedir. Bilim ve din söylemleriyle şarlatanlık yapanların topluma verebileceği zararı düşünmek herkesin olduğu kadar medyanın da görevidir. Meslek örgütlerinin halkla ilişkiler konusunda

- Okan Cem Çırakoğlu'nun bu yazısı 7 Aralık 2003 tarihli Radikal İki'de yer almıştır (S.7).

Harry Zeitlin
"The Beach"